

Олена Буняк
старший науковий співробітник
науково-дослідного відділу збереження фондів,
Національний музей історії України
(Київ, Україна)
olenabunyak@ukr.net

Olena Buniak
Senior researcher of the research department of preservation,
National Museum of Ukrainian History
(Kyiv, Ukraine)

КАТЕРИНА ОСМЯЛОВСЬКА – УКРАЇНСЬКА АКТРИСА ТЕАТРУ ТА КІНО (ЗА МАТЕРІАЛАМИ НМІУ)

CATERYNA OSMIALOVSKA AS A UKRAINIAN THEATER AND CINEMA ACTRESS (BASED ON THE NATIONAL MUSEUM OF UKRAINIAN HISTORY MATERIALS)

Анотація

У статті йдеться про актрису Катерину Осмяловську – виконавицю ролі Наталки Полтавки в однойменній кіноопері, відзнятій режисером Іваном Кавалерідзе в 1936 р., та представлено матеріали із колекції НМІУ, які експозиційно відображають зазначену тему.

Ключові слова: актриса, режисер, театр, фільм-опера, кіностудія, Національний музей історії України, експозиція

Summary

The article describes the role of actress named Cateryna Osmialovska who played Natalka Poltavka in the eponymous film opera directed by Ivan Kavaleridze in 1936, and there are some materials from the National museum of Ukrainian history collection showing discussed topic.

Keywords: actress, director, theater, film, opera, film studio, National Museum of Ukrainian History exposition

2016 р. виповнилося 80 років з часу виходу на кіноекрани фільму-опери “Наталка Полтавка”, відзнятого на кіностудії “Українфільм” в 1936 р. режисером Іваном Кавалерідзе. (Фільм оновлено в 1969 р. на Київській кіностудії ім. О. Довженка.) “Наталка Полтавка” – це перша кіноопера в українському кіномистецтві, екранізація опери М. Лисенка, створеної за однойменною п’єсою І. Котляревського. Головну героїню фільму, Наталку, зіграла актриса драматичного театру ім. І. Франка Катерина Осмяловська, а вокальну партію виконала народна артистка СРСР М. Литвиненко-Вольгемут.

Мета цієї статті – представити матеріали з колекції НМІУ, які розповідають про життя і творчість театральної актриси К. Осмяловської, акцентувавши увагу на її ролі Наталки Полтавки в однойменному фільмі.

Спеціальних праць, присвячених ґрунтовному дослідженню театральної діяльності К. Осмяловської та її ролі в кіноопері, автором цієї статті не знайдено. Найперші публікації про фільм “Наталка Полтавка” з К. Осмяловською в головній ролі з’явилися в тогочасних періодичних виданнях, наприклад, журналах “Радянське кіно”, “Искусство кино” та ін. Важливим

джерелом для дослідження цієї теми є спогади К. Осмяловської про зйомки в кіноопері, опубліковані в журналі “Новини кіноекрану”¹. В інших публікаціях із цієї теми наведено незначну кількість інформації. У монографії “Розвиток української культури за роки радянської влади” лише зазначено, що “...поряд з акторами старшого покоління впевнено завойовують сцену і молоді актори – Н. Ужвій, К. Осмяловська – у театрі ім. Т. Шевченка...”². У цій же роботі повідомлялося, що фільм “Наталка Полтавка” мав великий успіх у радянських і зарубіжних глядачів. Також декілька разів згадувалося про фільм та актрису К. Осмяловську у фундаментальному дослідженні “Історія українського радянського кіно”³. Дещо більше уваги творчому доробку драматичної актриси приділили дослідники О. Захаржевська та Ю. Станішевський. Зокрема, аналізуючи репертуар франківців, О. Захаржевська звернула увагу на комедійний спектакль “Дванадцята ніч” В. Шекспіра, в якому К. Осмяловська створила надзвичайно яскравий образ Віюли. За її визначенням, тут мали місце і висока майстерність, і особлива, притаманна актрисі, жіноча чарівність, що раніше вже приваблювала глядача у створених нею образах⁴. Ю. Станішевський, характеризуючи комедію “Багато галасу даремно”, зробив акцент на тому, як яскраво засяяли нові грані виконавських індивідуальностей різних акторів, згадуючи й К. Осмяловську в ролі Геро⁵.

У сучасних виданнях також небагато інформації щодо акторської діяльності К. Осмяловської. У ґрунтовному дослідженні “Історія української культури” лише побіжно згадано про кінооперу “Наталка Полтавка”, зазначено, що Кавалерідзе екранізував її не без успіху за участю видатних співаків І. Паторжинського, М. Литвиненко-Вольгемут і драматичних акторів С. Шкурата, К. Осмяловської та інших⁶. У фундаментальній шеститомній Шевченківській енциклопедії в короткій статті було згадано, що “природною і справді трагічною” була Осмяловська в ролі Ольги у виставі п’єси “Поетова доля” С. Голованівського⁷. П’єса була поставлена в 1939 р. до 125-річчя з дня народження Т. Шевченка. Нещодавно вийшла з друку книга “Нашому роду нема переводу. Славні династії та родини України”⁸, де в статті, присвяченій родині Липківських-Осмяловських, значна увага приділена актрисі Осмяловській. Цікаве інтерв’ю з К. Осмяловською та П. Няtko опублікував відомий історик українського театру В. Гайдабура⁹. Найбільше інформації про актрису К. Осмяловську міститься в книзі “Тіні незабутих предків”¹⁰, яку написав її син К. Липківський. Книгу складено на основі розрізнених, дивом вцілілих документів, перші з яких датовані 1840 р., спогадів представників старшого покоління роду, свідчень сучасників. Книгу ілюстровано численними світлинами, а також малюнками О. Липківського – чоловіка актриси.

Народна артистка Української РСР Катерина Осмяловська (1904–1997) народилася в Полтаві в родині Олександра Осмяловського та Клавдії Муромцевої. Любов до театру проявилася в неї з дитинства – з 14 років вона займалася на театральних курсах, а 1921 р. закінчила Музично-драматичний інститут ім. М. Лисенка. Ще студенткою почала працювати у Першому державному драматичному театрі ім. Т. Шевченка. Підтверджує цю інформацію документ,

¹ Катерина Осмяловська, народна артистка УРСР, про зйомки в кіноопері “Наталка Полтавка” // Новини кіноекрану. – 1967. – № 1. – С. 11.

² Розвиток української культури за роки радянської влади. – К., 1967. – С. 72.

³ Історія українського радянського кіно: у 3 т. – К., 1987. – Т. 2 (1931–1945). – С. 216.

⁴ Захаржевська О. Театр імені Івана Франка / О. Захаржевська. – К., 1949. – С. 33–34.

⁵ Станішевський Ю. Театр, народжений революцією / Ю. Станішевський. – К., 1987. – С. 160.

⁶ Історія української культури: 5 т. – К., 2011. – Т. 5. – Кн. 2. – С. 888.

⁷ Шевченківська енциклопедія: 6 т. – Т. 4. – К., 2013. – С. 726.

⁸ Нашому роду нема переводу: славні династії та родини України / уклад. М. М. Хлонь; редкол.: В. А. Смолій, Ю. В. Гнаткевич, В. В. Томазов. – К.: ІМІДЖ УКРАЇНА, 2012. – 160 с., іл.

⁹ Гайдабура В. Театральні автографи часу / В. Гайдабура. – К., 2007. – 292 с.

¹⁰ Липківський К. Тіні незабутих предків / К. Липківський. – К., 2003. – 223 с.

представлений в експозиції НМІУ, – посвідчення № 143, видане 19.12.1925 р., в якому зазначено, що К. Осмяловська працює актрисою театру з 1920 р.¹¹ У театрі вона познайомилася з майбутнім чоловіком – актором Лесем (Олександром) Липківським, сином митрополита Василя Липківського. Катерина та Олександр взяли шлюб у 1923 р. в м. Пирятин. Молоде подружжя в складі трупи театру ім. Т. Шевченка гастролювало в Білій Церкві, Полтаві, Харкові, Дніпропетровську, Черкасах, Чернігові тощо. Про їхній творчий тандем розповідають документи та світлини. Зокрема, програма спектаклю Ж.-Б. Мольєра “Хворий та й годі”, поставленого в Державному драматичному театрі ім. Т. Шевченка в сезон 1921–1922 рр.¹² У цьому спектаклі К. Осмяловська виконувала роль Луїзи, маленької дочки Аргана, а роль лікаря Пургона – актор О. Липківський. На світлині, представлений в експозиції музею, відображена сцена з вистави за п’єсою Ж.-Б. Мольєра “Скапен-штукар”, де роль Гіацинти виконувала К. Осмяловська, а Скапена – О. Липківський¹³.

У процесі дослідження цієї теми вдалося знайти цікаву інформацію щодо подальшої роботи актриси Осмяловської. Ще в 1923 р. театр ім. І. Франка у повному складі виїхав з гастролями на Донбас. Шахтарям так сподобалися спектаклі, що вони звернулися до дирекції театру з проханням створити філію театру і прикріпити його до Донбасу¹⁴. Театр “організував свою постійну філію під загальним художнім керівництвом Г. Юри, до складу якої входили О. Юрський, К. Осмяловська та художник М. Драк”¹⁵. Ймовірно саме тому Липківський та Осмяловська перейшли на роботу в “Дондерждраму”. Театр охоплював своєю діяльністю Донецьк, Луганськ, Маріуполь. Перебуваючи в Луганську, О. Липківський намалював портрет дружини – К. Осмяловської. З цією роботою можна ознайомитися в експозиції НМІУ¹⁶. Попрацювавши деякий час на Донбасі, К. Осмяловська та О. Липківський переходять в 1926 р. на роботу до Одеської “Держдрами”. За три роки в цьому театрі було зібрано чи не найсильніший акторський склад. Відомий український гуморист Остап Вишня, цілком серйозно розповідаючи про свої враження від театру на сторінках журналу “Нове мистецтво”, назвав акторів “Держдрами” Нятко, Осмяловську, Липківського, Шумського та інших “красою українського театру”¹⁷. В Одеській “Держдрамі” К. Осмяловська зіграла багато різних ролей. З них найбільший успіх мала Есмеральда. З нагоди 50-ї вистави в 1928 р. акторам було вручено пам’ятний знак “Собор Паризької Богоматері”. Знак, який отримала К. Осмяловська, експонується в музеї¹⁸.

На запрошення Г. Юри акторське подружжя в 1930 р. переїхало до Києва і почало працювати в театрі ім. І. Франка. Тут К. Осмяловська зіграла в багатьох цікавих спектаклях. Вона була талановитою як у драматичних ролях, так і в комедійних. Найбільш резонансними були ролі Софії у “Безталанній” І. Карпенка-Карого та Оксани у “Доки сонце зійде...” М. Кропивницького. Мали успіх у глядачів і її Одарка із “Дай серцю волю...” М. Кропивницького, і Анна із “Украдене щастя” І. Франка, і веселі ролі із комедій В. Шекспіра, про які згадувалося вище. У 1940 р. Катерина Осмяловська отримала звання заслуженої артистки УРСР, а в 1951 р. – народної артистки УРСР.

У театрі ім. І. Франка вона працювала до 1963 р., коли “з метою омолодження” з театру звільнили майже всіх провідних досвідчених акторів старшого віку. Згодом її син Костянтин Липківський напише: “У неї була чудова дикція, чиста і українська, і російська вимова, вміння та досвід роботи на радіо. Був і хист до викладацької діяльності. Може, все ж таки треба було

¹¹ НМІУ: фонди. – ТКВ-12969.

¹² НМІУ: фонди. – Л-7875.

¹³ НМІУ: фонди. – ТКВ-12970.

¹⁴ Станішевський Ю. Зазнач. пр. – С. 59–60.

¹⁵ Захаржевська О. Зазнач. пр. – С. 13.

¹⁶ НМІУ: фонди. – ТКВ-12979.

¹⁷ Остап Вишня. Одеська Держдрама. Вражіння / Остап Вишня // Нове мистецтво. – 1928. – № 5. – С. 8.

¹⁸ НМІУ: фонди. – ТКВ-12994.

щось зробити, щоб залишитися в театральному житті? Але, в будь-якому разі, це вимагало одного – йти і просити. Мама цього не зробила. 43 роки було віддано Театрові, з них 33 – саме Театрові ім. І. Франка. Образ виявилася занадто болючою...”¹⁹.

За 43 роки акторської діяльності К. Осмяловська зіграла десятки ролей на сцені. Не такою плідною була її творчість у тогочасному кінематографі. Як зазначав К. Липківський, що, хоча вона й була фотогенічною, але крім “Наталки Полтавки”, не сталося нічого значного – вона знялася лише в трьох “прохідних” фільмах: “Нескорені”, “Олександр Пархоменко”, “Перекоп”²⁰.

У межах заявленої теми автор статті ставить за мету детальніше розповісти лише про фільм-оперу “Наталка Полтавка” та про кінематографічний образ головної героїні, створеної на екрані Катериною Осмяловською.

Над сценарієм до фільму “Наталка Полтавка” працювали Д. Грудина та І. Кавалерідзе. Сценарій насичено колоритним українським народним фольклором, у ньому збережено всі основні образи і ситуації славнозвісної п’єси Котляревського “Наталка Полтавка”, за мотивами якої знято фільм. Однак, за визначенням тогочасних кінокритиків, драматургічний бік сценарію потребував чималої роботи автора над твором. У лютому 1936 р. І. Кавалерідзе розпочав роботу над фільмом на Київській кінофабриці, де для перших зйомок були збудовані декорації – “Хата” і “Подвір’я” Горпини Терпелихи. Художнім оформленням фільму займалися художники – М. Сімашкевич та І. Майер. Музику до фільму писав композитор Толстяков. Операторами були Єфремов і Кахно. Акторський склад фільму на початку зйомок був іншим, ніж зазначено у титрах. У ролі Наталки – артистка Київської державної опери З. Гайдай; у ролі Виборного – С. Шкурат; у ролі Возного – артист Паньківський; у ролі матері Горпини Терпелихи – артистка Доля; у ролі Миколи – артист Твердохліб²¹.

Що змусило режисера І. Кавалерідзе так кардинально змінити акторський склад фільму? Тоді, коли фільм-оперу вже почали знімати, в газеті “Правда” з’явилася стаття “Груба схема замість історичної правди”²² з нищівною критикою фільму “Прометей”, який вже був відзнятий Кавалерідзе. Упродовж чотирьох днів на “Українфільмі” тривали обговорення. Режисера звинувачували в тому, що він “знехтував основні вимоги соціалістичного реалізму”, що фільм вийшов “художньо фальшивим і неправдивим”²³. Висловлювали занепокоєння тим, що “Іван Петрович приступає до нової роботи... і повторює всі свої попередні помилки”²⁴. Рекомендували замінити композитора Толстякова, чия музика до фільму “Прометей” було названо “примітивною і антихудожньою”²⁵. Ймовірно, що в процесі обговорення також прозвучали прізвища акторів, яких потрібно було “замінити”. Хоч право режисера самому вирішувати, кого із акторів і на яку роль запросити, є пріоритетним, але також імовірно й те, що Іван Кавалерідзе, зробивши певні висновки із критики, вирішив змінити акторів фільму “Наталка Полтавка”. На думку автора, друге припущення є більш вірогідним. “Режисер Іван Кавалерідзе вів переговори з чотирнадцятьма різними виконавицями ролі Наталки. А тому я, драматична артистка, і не сподівалась конкурувати з тими, хто в цій ролі прославився на оперній сцені. Але вийшло так, що саме мої проби затвердила рада студії... Коли мене питали, як це я, драматична артистка, ризикнула знятися в кіноопері, я відповідала, що люблю свою землячку Наталку з дитинства, знаю її пісні, її душу, ходила босоніж її стежками, і любов ця дала мені віру в

¹⁹ Липківський К. Зазнач. пр. – С. 183.

²⁰ Там само. – С. 183.

²¹ На київській кінофабриці // Рад. кіно. – 1936. – № 2. – С. 53.

²² Грубая схема вместо исторической правды // Правда. – 1936. – 13 февраля (четверг). – С. 4.

²³ Давид К. Сумний досвід київської студії / К. Давид // Рад. кіно. – 1937. – № 3. – С. 35.

²⁴ Коломойцев П. Бракує критики й керівництва у творчій роботі / П. Коломойцев // Рад. кіно. – 1936. – № 3. – С. 14.

²⁵ Невдача режисера Кавалерідзе повчальна тільки для нього самого // Рад. кіно. – 1936. – № 3. – С. 5.

свої сили”, – згадувала Катерина Осмяловська²⁶. Оновлений склад акторів був таким: роль Наталки (в кадрі) виконувала драматична акторка К. Осмяловська, а вокальну партію (за кадром) – народна артистка СРСР М. Литвиненко-Вольгемут; Виборного зіграв народний артист УРСР І. Паторжинський; Возного – актор Г. Манько; Горпину Терпелиху – акторка Ю. Шестаківська²⁷. Отже, із заявлених раніше акторів, залишився лише заслужений артист РРФСР С. Шкурат, і то в ролі Миколи, а не Виборного. В автора немає інформації, хто в першому складі виконував роль Петра. Можливо, що оперний співак М. Платонов був затверджений на цю роль в першому складі, і він же залишився в другому. Зміни відбулися не лише серед акторів – попередніх операторів замінили на Г. Хімченка та Ф. Корнева. Замість композитора Толстякова музику до фільму написав заслужений артист республіки, композитор В. Йориш. Згодом І. Паторжинський напише, що творча група була дружньою, цілеспрямованою, виробничою сім’єю, в якій не було випадкових, байдужих до виробництва людей²⁸. Значну допомогу творчій групі надала система переглядів відзнятого матеріалу учасниками на наступний день після зйомок, яку запровадив І. Кавалерідзе. Це допомагало краще розуміти вимоги режисера, виправляти допущені помилки і знаходити правильні рішення в подальшій екранізації фільму-опери. За висловленням режисера, він прагнув зберегти ту “Наталку Полтавку”, яка “ввійшла в кров і плоть широких мас”, говорив “про фіксацію тих образів, які вже знайомі глядачеві і над створенням яких любовно трудилася ціла плеяда кращих українських акторів від Соленика, Щепкіна, Кропивницького, Садовського, Саксаганського до акторів сьогодення”²⁹.

Фільм розпочали знімати в лютому 1936 р. із першим складом творчої групи. Потім була перерва у зв’язку із заміною в акторському та технічному складі. Станом на липень була відзнята значна частина сценарію. Зокрема, закінчені основні зйомки в павільйоні, де були збудовані декорації села. Здійснено зйомки в Полтаві на Мазурівці, де стояла хата однієї з героїнь п’єси – Терпелихи. Закінчена частина натурних зйомок в Голосієво під Києвом, де знімали сцену прощання Петра з Наталкою, та в с. Тахтаулівка. Зйомки окремих епізодів, проходів, пейзажів проводили в с. Яреськи³⁰.

Режисер Кавалерідзе в екранізації “Наталки Полтавки” досить широко і різноманітно використовував поетику кіножанру. Широкі панорами українських пейзажів та натурні зйомки села, що були тлом для виявлення акторських образів, надали фільму більшої емоційної переконливості. У кадрі в різних планах (крупних, середніх, загальних), в їх композиції та монтажі персонажі п’єси відтворені глибше, багатогранніше, ніж це можна зробити в оперній виставі. У перших двох частинах, де подано зав’язку твору і характеристику головних персонажів, переважали метражно середні й загальні плани, плавні панорами. Кавалерідзе показав Наталку біля криниці під час виконання пісні “Віють вітри”, освідчення Возного в коханні, прихід Виборного Макогоненка з піснею “Ой, доле людська”. Увесь цей матеріал режисер подав спокійно, плавно, з деяким ритмічним прискоренням лише в місцях хвилювання Наталки та невеликого диспуту Возного й Виборного. У третій частині, коли заміжжя Наталки стало реальним, а драматичні колізії напруженими, переважали крупні й середні плани, нетривалі мізансцени. Дія у фільмі відбувалася в хаті та біля хати. Найвище напруження відчувалося в кадрах із піснею “Чого вода каламутна”, де режисер переважно крупним планом передав сильне хвилювання головної героїні. Вдалою вийшла сцена, в якій Виборний і мати Терпелиха переконують Наталку вийти заміж за Возного і забути Петра. Тут Кавалерідзе використав короткі крупні та середні плани, коротке панорамування і прискорений ритм монтажу. Водночас задум режисера показати, як у тісній селянській хаті підневільною пташкою б’ється нещасна Наталка, на

²⁶ Катерина Осмяловська, народна артистка УРСР, про зйомки в кіноопері “Наталка Полтавка”... – С. 11.

²⁷ Хроніка “Українфільму” // Рад. кіно. – 1936. – № 7. – С. 48.

²⁸ Паторжинський І. Вірний шлях / І. Паторжинський // Рад. кіно. – 1936. – № 11. – С. 19.

²⁹ Кавалерідзе І. Про фільм “Наталка Полтавка” / І. Кавалерідзе // Рад. кіно. – 1936. – № 11. – С. 18.

³⁰ Хроніка “Українфільму”... – С. 48.

думку кінокритиків, не зовсім вдався. Окремі плани показу Наталки, “де акторка переживає, фальшують”³¹. Метою цієї статті не є детальне аналізування режисерських пошуків екранізації “Наталки Полтавки”, однак варто зазначити, що режисер дуже вдало поєднав зоровий образ Наталки у виконанні акторки Осмяловської із прекрасними вокальними даними народної артистки СРСР Литвиненко-Вольгемут. Поєднання в одному кінообразі двох видів мистецтв – драми і вокалу – було цінною новаторською знахідкою, першою у вітчизняному кіномистецтві, що відкривала великі можливості для подальшого розвитку цього жанру. Про те, як усе це відбувалося на знімальному майданчику, розповіла у спогадах К. Осмяловська: “Я мовчки імітувала спів під голос Марії Іванівни, яка була поруч зі мною. Важко було мені беззвучно виводити найвищі ноти і тут же переходити на звичайну розмову. Слова і спів мали звучати в одному тембрі так, щоб глядач не помітив підробки”³². Тогочасні кінокритики неоднозначно оцінили цей творчий тандем. За визначенням одних, М. Литвиненко-Вольгемут “блиснула всім своїм хвилюючим талантом прекрасної співачки”, а К. Осмяловська створила “ліричний і сумний образ бідної селянської дівчини, щасливо обминувши підводні камені мелодраматизму”³³. На думку інших, вокальна частина ролі Наталки також реалізована дуже добре – народні пісні у виконанні М. Литвиненко-Вольгемут звучали з екрану барвисто і допомагали відтворити особисту трагедію дівчини. Водночас значно слабшою виявилася драматична частина. Осмяловська не змогла використати повною мірою специфічні можливості кіно для посилення драматизації образу: “У артистки непогані зовнішні дані, але поряд з Паторжинським – Виборним чи Манько – Возним її Наталка виглядає дещо невиразною, манірною...”³⁴.

Роботу над фільмом було завершено в листопаді 1936 р. Прем'єра відбулася в Києві 19 листопада того ж року. Фільм-оперу “Наталка-Полтавка” демонстрували одночасно в 6-ти кінотеатрах столиці. Про цю подію заздалегідь повідомляла реклама на Хрещатику.

Створений українськими кіномитцями художній фільм-опера “Наталка Полтавка” мав великий успіх у радянських і зарубіжних глядачів. На закордонні екрани фільм був випущений американськими кінопрокатними організаціями навіть без англійських титрів, що не завадило його успішній демонстрації в 30 містах США впродовж трьох тижнів³⁵. Майже одночасно з фільмом “Наталка Полтавка” режисера Івана Кавалерідзе на екрани американських кінотеатрів вийшов фільм із такою ж назвою режисера Василя Авраменка (митець із 1925 р. перебував в еміграції в Канаді і США). Фільм Кавалерідзе якісно значно перевершував витвір Авраменка.

У листопаді 1936 р. в житті К. Осмяловської сталася ще одна важлива подія – вона народила сина, якого назвала Костянтином.

К. О. Липківський став відомим вченим, доктором технічних наук, професором, науковим співробітником Інституту електродинаміки НАН України. Саме він передав до НМІУ зазначені вище театральну програму Державного драматичного театру ім. Т. Шевченка³⁶ та світлини з фільму “Наталка Полтавка”: на одній зображено К. Осмяловську в ролі Наталки³⁷, на іншій – сцену з однойменного фільму³⁸, книги “Тіні незабутих предків”³⁹ та “Нашому роду нема переводу”⁴⁰, конверт з наклеєними марками та з відбитком штемпеля спецпога-

³¹ Давид К. Наталка Полтавка на екрані / К. Давид // Рад. кіно. – 1936. – № 11. – С. 26.

³² Катерина Осмяловська, народна артистка УРСР, про зйомки в кіноопері “Наталка Полтавка”... – С. 11.

³³ Мартич Ю. Наталка-Полтавка / Ю. Мартич // Більшовик. – 1936. – 15 листопада (неділя). – С. 3.

³⁴ Лучанський М. Опера с екрана / М. Лучанський // Искусство кино. – 1937. – № 1. – С. 26.

³⁵ Розвиток української культури за роки радянської влади. – К., 1967. – С. 117.

³⁶ НМІУ: фонди. – Л-7875.

³⁷ НМІУ: фонди. – Ф-23744.

³⁸ НМІУ: фонди. – Ф-23745.

³⁹ НМІУ: фонди. – РА-2040.

⁴⁰ НМІУ: фонди. – РА-2317.

шення⁴¹. Поштові марки, надруковані зчіпкою з двох марок: “75 років. Фільм-опера «Наталка Полтавка»” (№ 1132, 1133), конверт “День перший” і штемпель спецпогашення були введені в обіг 30.09.2011 р. Українським державним підприємством поштового зв’язку “Укрпошта” до 75-річчя виходу на екрани першої кіноопери “Наталка Полтавка”. На одній із поштових марок зображено головну героїню фільму – Наталку, на другій – ключову сцену фільму, де мати благословляє Наталку та Петра на подружнє життя. Всього до основного фонду НМІУ було передано шість предметів. Ці матеріали доповнили фондові зібрання та експозицію музею з теми “Розвиток української культури в 1920–1930-х роках”.

На основі зазначеного можна зробити такі висновки. Екранізація фільму-опери “Наталка Полтавка” була проведена з додержанням стилю, жанру і всієї драматургічної побудови п’єси в стислі терміни – чотири місяці напруженої, творчої роботи. Це був перший крок в українській кінематографії до опанування багатства українського фольклору. Нев’янучий успіх “Наталки Полтавки” базується на прекрасній народній музиці – мелодійній, наповненій глибоким почуттям і щирістю. Фільм-оперу сучасники назвали особливим явищем у творчості І. Кавалерідзе. Режисер найбільшу увагу звернув на художню завершеність акторського виконання образів фільму, на широке представлення українських народних пісень, на показ прекрасних ландшафтів України. Екранізована опера “Наталка Полтавка” мала великий успіх серед кіноглядачів. Але кінокритики неоднозначно оцінили фільм, зокрема й акторське виконання ролей. “При всіх своїх недоліках ідейного і художнього порядку фільм “Наталка Полтавка” є корисним вкладом в арсенал мистецтва і тим, що популяризує в мільйонних масах класичний твір Котляревського, і тим, що відтворює народний побут і народну творчість, і тим, що збагачує кіномистецькі форми”, – підсумовувала тогочасна кінокритика⁴². Виконавиця головної ролі, актриса К. Осмяловська, була втіленням гармонійного поєднання ніжної краси, жіночності та витонченої духовності.

⁴¹ НМІУ: фонди. – Філ-2893.

⁴² Давид К. “Наталка Полтавка” на екрані... – С. 28.